

Az „albinaszerű tevékenység” – Adatok az észak-erdélyi birtokpolitika történetéhez (1940–1944) ^[1]

A 19. század utolsó évtizedétől kezdve, az „akié a föld, azé az ország” logikájára alapozva egyre határozottabban kapcsolódott össze a birtokpolitika és a nemzetiségpolitika. Ez különösen érvényes volt az etnikailag vegyesen lakott vidékeken, ahol a megélhetés alapját jelentő földbirtok gyakran a nemzetet erősítő tevékenység eszközévé vált. Így például az első világháborút megelőzően Erdélyben a magyar kormányzat néhány intézkedése (telepítés, birtokforgalmi korlátozások) etnopolitikai célokat is szolgált, a háborút követően a román állam földreformhoz kapcsolódó intézkedései pedig az erdélyi románság gazdasági megerősödését szolgálták, legnagyobb részt a többi, konkurensnek tekintett nemzetiség kárára. A második bécsi döntés utáni birtokpolitikai intézkedések a korábbi, román gazdaságpolitika következtében meggyengült észak-erdélyi magyarság gazdasági konszolidációját szolgálták.

Az itt ismertetett levél a magyar kormány észak-erdélyi birtokpolitikájának néhány olyan vetületére mutat rá, melyek által a kormányzat az erdélyi magyarság gazdasági pozícióját kívánta erősíteni. Ilyen eszköz volt az úgynevezett „albinaszerű tevékenység”, ami alatt olyan birtokforgalmi tevékenységeket értettek, amely valamely csoport földtulajdonát egy másik javára akarta célirányosan átjuttatni. A jelző egy korábbi jelenségre utal, és szorosan kapcsolódik az erdélyi románságnak a 19. század végi földbirtok-növekedési folyamatához.

Bevezető

A 19. század végén a magyar nemzetiségpolitikai szakértőkben egyre inkább tudatosult, hogy az erdélyi románok nemzeti önállóságukat a Romániához való csatlakozás révén kívánják megvalósítani. A veszélyérzethez hozzájárultak olyan tényezők is, mint a régió gazdasági elmaradottsága vagy a magyar tulajdonú földbirtok apadása. A közép- és nagybirtok csökkenése országos jelenség volt, ez azonban a nemzetiségileg vegyes vidékeken hangsúlyosabban jelentkezhetett, egyrészt azért, mert a vásárlók elsősorban nem a magyarok köréből kerültek ki, másrészt, mert a nemzetiségi pénzügyi hálózatok jól kiépült hálózattal rendelkeztek, tovább növelve ezzel vásárlóerejüket. Az erdélyi magyar birtokcsökkenés egyik korabeli, széles körben is elfogadott okának az első erdélyi román pénzügyintézetnek, az Albina Takarékpénztárnak a nemzetiségpolitikai célokat hordozó birtokvásárlási és parcellázási munkáját tartották.

Visarion Roman

Forrás: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Visarion_Roman._jpg.jpg

Az Albinát 1872-ben *Visarion Roman*^[1] erdélyi román üzletember alapította és vezette 1885-ig. Az intézet néhány éven belül az erdélyi románság egyik legfontosabb gazdasági intézményévé vált. Alapításával együtt indult meg az erdélyi románság vidéki pénzügyi hálózatának kiépülése is. Égisze alatt (szász mintára) alapították meg a hatékonyabb együttműködés érdekében a *Solidaritatea* pénzügyi szövetséget,^[2] és az érdekeltségébe tartozó *Banca Carpatica*-n keresztül a Román Királyság gazdasági életében is jelentős szereplővé vált.^[3] Ugyanakkor az Albina komoly szerepet vállalt az erdélyi románság nemzetiségi mozgalmában is, elsősorban az ASTRA^[4] egyesületen keresztül folyósított kulturális és oktatási támogatások által.

Az Albina mondhatni rövid idő alatt dinamikus fejlődésen ment keresztül. A többi nemzetiségi pénzügyintézethez hasonlóan üzletei megoszlottak a gyümölcsöző betétek, a különböző hitelek nyújtása, illetve a váltószámítás között, és habár az alapításakor a jelzáloghitelek még szerény helyet foglaltak el, később ez jelentősen megváltozott. A záloglevél-kibocsátási jogot 1880-ban szerezte meg,^[5] s 1903-ra már több mint ötmillió koronás forgalmat jegyzett (megelőzve ezzel a kolozsvári Jelzáloghitelbankot), de 1914-re ez már 11 millió koronára növekedett. A záloglevél-kibocsátással párhuzamosan a jelzálog-hitelezési tevékenysége is erősen növekedett, így 1914-re az erdélyi román pénzügyintézetek ezen üzleteinek 28%-át az Albina adta.^[6]

Az Albina működése tagadhatatlanul etnikai célokat is szolgált, hiszen alapító okiratában a román nemzeti érdekek szolgálatába állították,^[7] de az, hogy tevékenysége szorosan összekapcsolódott a magyar földbirtok csökkenésével, inkább volt egy általános tünet része, mintsem a jelenség oka. A 20. század elején az erdélyi nagy- és középbirtok túlnyomó része magyar tulajdonban volt, a románok a törpe- és kisbirtokos vagy a földnélküli kategóriákban voltak többségben.^[8] A románok által többségben lakott vidék túlnyomórészt agrárvidéknek számított, de mezőgazdaságilag elmaradott volt. A fejlett földművelést sem a régió természeti adottságai, sem a lakosság technikai felszereltsége nem tette lehetővé. Általában a hagyományos nyomásos mezőgazdaság volt a jellemző, illetve a szétaprózódott, kis parcellákra töredezett birtokszerkezet.^[9] Mindemellett a korszakban az ipar erőteljes fejlődésnek indult, a gazdasági súlypont pedig egyre távolabb került a mezőgazdaságtól. Az alacsony mezőgazdasági eredmények, továbbá a megváltozott gazdasági környezet jelentősen hozzájárult a nagy- és középbirtok apadásához, de ez nem nevezhető erdélyi specifikumnak, a nagybirtok csökkenése az ország más vidékeire is jellemző volt.^[10]

Az egykori Albina Bank székhelye Marosvásárhelyen

Forrás: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tg.Mures_Federalcoop.JPG

Az Albina sikeréhez a bank jól működő társadalmi hálózata is hozzájárult. Sok esetben egy-egy nagyobb birtok árverésére a tapasztalt igazgatótanácsi tagok is elmentek, de nem volt ritka, hogy a bank nevében jártak el az intézetek közelálló, széles körben ismert politikuskok, közéleti szereplők is, úgymint *Gheorghe Pop de Băsești*[11], *Luliu Maniu*[12], *Vasile Lucaciu*[13] vagy *Ioan Rațiu*[14], saját társadalmi tőkájukkal erősítve a pénzügyintézetet.[15] A társadalmi beágyazottság egy további, szintén jelentős tényezővel járult hozzá az Albina hatékonyságához. A bank sok esetben nem a kölcsönvevő fizetéképtelensége után lefoglalt birtokot parcellázta ki, hanem inkább a szabadpiaci felvásárlásokat preferálta. A liciten résztvevő küldött mozgósíthatta saját hálózatát, vagy jellemzőbb volt, hogy az eladásra kerülő birtok megvételére már korábban helyi román gazdák társaságokat alakítottak, s tőkeszerzés végett ők keresték meg az Albinát. Ezek a társulások egyrészt értékes információkat szolgáltatottak a bank számára a helyi ingatlanpiaci viszonyokról, illetve biztos vásárlói bázist nyújtottak a parcellázáskor.[16] A bank dinamikus fejlődéséhez továbbá hozzájárult az is, hogy súlyának növekedésével a többi román pénzügyintézet kénytelen volt követeléseit átengedni az Albinának.[17]

A nemzetiségi pénzügyintézetek dinamizmusa korántsem csak az Albina jellemzője volt, erőteljesen fejlődtek a szász vagy a szlovák pénzügyintézetek, gazdasági erejükben jócskán meghaladva román társaikat. Az 1900-as évek elejére a magyar politikai életben egyre többen látták úgy, hogy a nemzetiségi pénzügyintézetekkel szemben lépnie kell a kormánynak. Ez azonban eleinte bármilyen intézkedést csakis a szabad verseny keretében kívánt tenni, elsősorban a szlovák intézetek esetében.[18] A kereskedelmi miniszter, majd bővebben a Földművelésügyi Minisztérium foglalkozott az állami beavatkozás kérdésével, azonban az előkészületek nem vezettek konkrét lépésekhez. A megszorító intézkedések a szlovák és szász intézeteket nagyarányú külföldi tőkelehetőségük következtében kevésbé érintették volna, a románokat viszont annál inkább a visszafogott határon túli hitelkapcsolataik végett.[19] Ugyanakkor az sem volt ritka, hogy szükség esetén a Román Királyság felől érkezett segítség, mint például 1911-ben, amikor ötmilliósi segínyt nyújtottak az erdélyi román pénzügyintézeteknek.[20]

Birtokpolitikai téren a telepítésről szóló 1894. évi V. tc.[21] hozott nagyobb állami jelenlétet, s a 20. század fordulóján folytatott birtokpolitikai viták is legnagyobbbrészt ekörül gravitáltak. Bírálói viszont a törvényt nem tartották elég hatékonynak, és egyre inkább teret nyertek azok a nézetek, amelyek szélesebb körű kormányzati beavatkozást kértek. Erdélyben a megoldást a telepítésekben látták, elsősorban az etnikailag vegyes területekre koncentrálódva, a nagyobb városok és folyamok mentén.[22] koncentrikusan. Az emberanyagot a Székelyföldről kiáramló népfőlölesleg biztosította volna, de nem tartották kizártnak a csángók visszatelepítését sem.[23] Az egyik eszköz *Darányi Ignác* miniszterelnöknek végül a nagybirtok érdekképviselője miatt elbukott törvényjavaslata lehetett volna, amely által növelni tervezték a telepítés pénzügyi alapját, ugyanígy az állam szerepét a telepítések során, továbbá – *Beksic Gusztáv*[24] javaslatainak megfelelően – Erdélyben kilátásba helyezték volna a hitbizományok felállítását.[25] A törvénytervezet vitája kapcsán *Bethlen István*, másokhoz hasonlóan, a legfontosabb célkitűzésnek az alföldi magyarságnak a Székelyfölddel való összekötését, az erdélyi (etnikai) korridor megteremtését tartotta, amely az erdélyi magyar telepítésekre vonatkozó elképzelések egyik maradandó motívuma maradt.

Bethlen volt az egyike azoknak, akik a század elején széles körben tematizálták az erdélyi román tulajdonú földbirtokok növekedésének jelenségét. Munkáiban rámutatott arra, hogy a század elején kb. 44 000 hold mezőgazdasági és 20 000 hold erdőbirtok került román kézre.[26] A magyar birtokcsökkenés okainak az örökösödéssel járó elaprózódást, a pénzügyintézetek által generált „felburjánzott közvetítést”, amelynek az állam nem szab gátat, továbbá az erdélyi magyar hitelviszonyok igen rendezetlen voltát tartotta.[27] Ugyanakkor jelentős szerepet vállalt az 1913-ban megalakult Erdélyi Szövetség létrehozásában is. Programjában a Szövetség egyebek mellett a magyar birtokállomány konzerválását és egy erdélyi földhitelintézet felállítását kérte. Egy 1917-es tervezet alapján az erdélyi magyar etnikai korridor kiépítésére is javaslatot tett.[28] Nyomására született meg a harmadik Wekerle-kormány által foganatosított 4000/1917. M. E. sz. rendelet, amely állami ellenőrzés alá vonta a birtokforgalmat.

Az első világháború kimenetele azonban radikálisan új helyzetet teremtett. Az 1919-ben meginduló román földreformra vonatkozó törvénykezés a földhiányból adódó társadalmi feszültségek feloldását tűzte ki céljául, de az újonnan szerzett tartományok esetében a birtokreform etnopolitikai célokat szolgált: a birtokátrendeződdel a románság gazdasági pozícióit kívánták erősíteni. Az Erdélyre vonatkozó jogszabály az egyik legszigorúbb volt, melynek következtében a magyar magánbirtok-állomány komoly veszteségeket szenvedett, illetve jelentősen csökkent a korlátozott forgalmú[29] magyar birtokok aránya is. A törvény továbbá olyan előírásokat is tartalmazott, amelyek kifejezetten magyarelleneseek voltak: így például a párizsi békeszerződés előírásaival szemben kisajátították az idegen állampolgárságra optálók és a tartósan távollévők ingatlanait, valamint a magyar állami telepítések juttatottjainak földjeit is. Az említett ügyekben az érintettek a magyar állam támogatásával a Nemzetek Szövetségétől kértek orvoslást, kevés sikerrel. A földreformmal szoros kapcsolatban folytak az országban a belső telepítési munkálatok is, melyeknek számottevő része a román–magyar határsávot: Temes-Torontál, Szatmár, Szilágy, Arad, Bihar és Krassó-Szörény megyéket érintette. Megközelítőleg 39 000 kat. hold területet osztottak ki 4900 román telepes család számára. Az 1940-ben meghozott második bécsi döntés után 42 román telepes falu került magyar fennhatóság alá, ebből 28 Szatmár megyében.[30]

A második bécsi döntés után megindult reintegrációs folyamat során az erdélyi román birtokreform által elszenvedett sérelmek orvoslása prioritást élvezett. A Romániában maradt dél-erdélyi magyarság helyzetére, a felvidéki negatív tapasztalatokra, illetve a trianoni országrész rendezetlen birtokviszonyaira való tekintettel a magyar kormány a román agrárreform revízióját[31] egy igen lassú jogi útra terelte. Az általános birtokátrendezés helyett olyan utakat keresett, amelyek a hatályos jogszabályok alkalmazásával a szabadpiaci felvásárlások felé tolják a birtokpolitikai tevékenységet.

Az egyik ilyen módszer az állami elővásárlások gyakorlata volt. Az 1920. évi XXXVI. tc. és annak végrehajtási utasítása írta elő a birtokelidegenítéshez szükséges hatósági hozzájárulást. Ennek értelmében, ha egy ingatlan-elidegenítési szerződés 200 kat. holdnál nagyobb területre vonatkozott, annak érvényességéhez a Földművelésügyi Minisztérium jóváhagyására volt szükség. Amennyiben a minisztérium megtagadta a jóváhagyást, és az jogerőre is emelkedett, az ingatlanvesztés semmisnek tekintették. A hozzájárulást általában akkor tagadták meg, ha az állam élhetett elővásárlási jogával, akár árverések esetén is. A birtokpolitikai jogszabályok végrehajtását a Földművelésügyi Minisztérium gyakorolta, Észak-Erdélyben pedig a Kolozsváron működő kirendeltsége, illetve az Erdélyi Földbirtokpolitikai Főosztály. Az állami elővásárlás gyakorlati végrehajtásával, illetve az állam által végzett szabadpiaci felvásárlásokkal Észak-Erdélyben az Országos Földhitelintézet (OFI) Kolozsvári Fiókja foglalkozott. Így például 1943 folyamán 512 esetben éltek az állami elővásárlás jogával adásvételi szerződések megkötése vagy árverések során. Az esetek legnagyobb részében magyar vevő javára döntöttek, vagy román vevők elől vásárolták meg az ingatlanokat. Ez egyrészt annak tulajdonítható, hogy a nemzetiségi szempontból vegyesen lakott területre koncentráltak, másrészt, hogy az 1940-es határmódosítással együtt nagyarányú népmozgás ment végbe: kb. 200 000 román és majdnem ugyanennyi magyar hagyta el otthonát és kelt át a határon. Főként az így elhagyott és eladásra kerülő ingatlanokat szemelték ki a hatóságok, ami megnövelte a románok arányát az állami elővásárlások nemzetiségi megoszlásában.[32]

1942. február 5-én a pénzügyminisztérium egy erdélyi ügyeket tárgyaló értekezletre hívta meg az anyaországi és az észak-erdélyi illetékeseket. (Lásd az 1. számú dokumentumot!)

A gyűlésen két nagyobb téma vetődött fel: az egyik az erdélyi pénzintézetek helyzetét és az ezek megsegítésére irányuló lépéseket érintette, a másik napirendi pont a román tulajdonban lévő ingatlanok szabadpiaci felvásárlásának lehetőségeiről szólt. Az utóbbi megvalósítása érdekében először is kívánatosnak tartották, hogy az ingatlanforgalom szorosabb hatósági ellenőrzése érdekében az ingatlanvesztéshez szükséges honvédelmi hozzájárulást a határsávról az egész észak-erdélyi területre kiterjesszék. Másodsorban pedig kimondták, hogy az Erdélyben burjánzó, teleshagyományon kívüli ingatlanforgalomnak valamilyen módon gátat kell szabni, vagy legalább megfigyelés alatt kell tartani a közigazgatás helyi szervei által, hogy minden eladó ingatlanról tudomást szerezhesenek.[33] Az egész ügy lebonyolítására az OFI kapott felhatalmazást, a városi ingatlanok esetében azonban bevonták az erdélyi pénzintézeteket is. Az elővásárlásokhoz hasonlóan, főként a gazdtalanul maradt nagyobb birtoktesteket szemelték ki, de az sem volt ritka, hogy az országból távozni kívánó (általában román), vagy más helyre költöző polgárok ajánlották fel megvételre birtokaikat. Ha megfelelőnek ítélték az ingatlan, a birtok bejárására is sor került. Az elemzést általában egy OFI-alkalmazott vagy az általa felkért szakértő végezte el. A birtokszemlék során törekedtek arra, hogy minél részletesebb képet kapjanak a megszerzendő ingatlanról. Egy ilyen jelentésnek tartalmaznia kellett az ingatlan tulajdonviszonyaira vonatkozó adatokat, a birtok részletes leírását, értékbecslést, javaslatokat a felhasználására és a jövedelmezőségére, továbbá egy alapos környezetanalízist, beleértve a környékbeli településeket is, és kitérve a birtokszerkezetre, a lakosság fizetőképességére, továbbá nemzetiségi megoszlására.[34] Az OFI az ingatlanokat igyekezett az általa optimálisnak tartott 500–1000 pengős áron felvásárolni, de ha az üzlet megérte, kész volt kompromisszumokat kötni. A felvásárlásokat a pénzromlás és az ingatlanárak folyamatos emelkedése hátráltatta a leginkább. A nagyarányú pénzromlás következtében a román ingatlanok felvásárlása egyre nehezebben ment: az OFI a külügyminisztérium folyamatos unszólása ellenére sem tudta növelni ez irányú tevékenységét, a német megszállás után pedig egyenesen lehetetlenné váltak az ilyen jellegű ügyletek.

Szintén a magyar tulajdonú birtokállomány növelése érdekében jártak el az 1942. évi XV. tc. értelmében átengedésre kötelezett zsidó birtokok esetében is. A törvény előírásai szerint az átengedett ingatlanok öt kataszteri holdig az Országos Szociális Felügyelőség, a 100 holdig terjedő birtokok az Országos Vitézi Szék, az ennél nagyobbak pedig az OFI kezelésébe kerültek, illetve telepítésre jegyezték elő őket. Észak-Erdélyben az 5–100 holdas kategória szintén az OFI kezelésébe ment át. 1943-ban a visszacsatolt erdélyi területen összesen 19 703 holdat osztottak ki az átengedett birtokokból, elsősorban haszonbérletbe adva őket, vagy családok számára juttatva azokat.[35] A telepítésre vonatkozóan több terv is született. A tervek egyrészt a még mindig „divatos” elméletnek, az erdélyi magyar etnikai korridoroknak a megvalósítása érdekében születtek, de készültek tervek a bukovinai csángók Közép-Erdélybe vagy Szatmár megyébe való telepítésére vonatkozóan is.[36] Ez utóbbit végül 1941 folyamán, a délvidéki területek visszacsatolása után, a volt jugoszláv telepések birtokainak felhasználásával oldották meg.[37]

Az 1940–1944 közötti időszakban a magyar kormányzat észak-erdélyi birtokpolitikája elsősorban a korábbi évtizedek román gazdaságpolitikai intézkedéseire adott válasznak tekinthető, és egyik legfontosabb célkitűzése az erdélyi magyarság gazdasági megerősítése volt. Ez nem egy esetben a román tulajdonosok kárára valósult meg. Ennek egyik eszköze a nemzetiségi tulajdonban lévő ingatlanok felvásárlása képezte, amit nem egy esetben a század eleji román pénzintézetnek, az Albina Takarékpénztárnak a birtokvásárlási és parcellázási tevékenységéhez hasonlítottak („albinaszerű tevékenység”). Az igen feszült külpolitikai helyzet, illetve a háborús körülmények által generált társadalmi és gazdasági nehézségek megakadályozták a nagyobb, átfogó tervek megvalósítását.

Dokumentum

1.

Demel Aladár,[38] az Országos Földhitelintézet vezérigazgató-helyettesének Dióssi Gézához, a kolozsvári fióktintézet vezetőjéhez intézett levele

Budapest, 1942. január 29.

Országos Földhitelintézet

vezérigazgató-helyettes

orsz. képviselő

Budapest, 1942. jan. 29.

V. Bálvány u. 7.

Kedves Barátom!

A kormány, különösen a Pénzügyminiszter Úr[39] súlyt helyez arra, hogy Erdélyben folytathassék az úgynevezett Albinaszerű tevékenység, értve ezalatt minden olyan tevékenységet, amely arra irányul, hogy a román kézen lévő ingatlanok nem hivatalos út igénybevételével az OFI vagy esetleg más bankok révén magyar kézre legyenek juttathatók. Ennek a célnak az elérése érdekében a kormány nem jelentéktelen áldozatokra is hajlandó, és ezen tevékenység lehetőségének és módozatainak a megbeszélésére kíván összehívni, melyen természetesen intézetünk is részt venne.

Miután úgy látom, hogy ezt az akciót bizonyos oldalról összekötni kívánánk az erdélyi pénzügyintézetek alátámasztásával, valószínű, hogy a kormányelgondolás ebbe a munkába nemcsak az OFI-t, hanem más pénzügyintézetet is bele szándékozik vonni. Ez lesz a szándék már csak azért is, mert a Pénzügyminiszter Úr attól tart, hogy az OFI-nak módjában sem lenne minden piacot kellő éberséggel figyelni és megfelelő segítséggel közbelépni ott és akkor, ahol, és amikor arra szükség van. Ezzel szemben az én véleményem az, hogy ezt az egész munkát az OFI egyedül is el tudja végezni, s legfeljebb csak közvetítőként kellene itt-ott a helyi pénzügyintézeteket is igénybe vennie. Az egész csak szervezés kérdése.

Neked, aki úgy látom, nyitott szemmel nézed lent a dolgokat, és a helyi hatóságokkal és egyéb szervezetekkel is megfelelő érintkezést tartasz fenn, ebben a kérdésben mindenesetre gyakorlatibb elgondolásaid lehetnek, mint nekünk itt fent a központban. Éppen ezért, hogy az értekezleten megfelelő előterjesztést tehessünk, arra kérek, légy szíves foglalkozni a kérdéssel és javaslatot kidolgozni arra vonatkozólag, miképpen lehetne gyakorlatilag a leghelyesebben elérni azt, hogy:

- 1) lehetőleg minden eladásra kerülő ingatlanról tudomást szerezzünk,
- 2) hogy a venni szándékozó magyarok kellő formában tudomást szerezhessenek arról, hogyha vételhez hitelre van szükségük, ez a hitel kedvező feltételek mellett, esetleg normális hitelezési keretet meghaladó mértékben is rendelkezésükre állhat,
- 3) hogy a vevőnek támogatásra érdemes volta és a vételnek nemzeti szempontból szükségessége egységes szempontok és bürokrácia mentesen bíráltsák el.

Az 1–3) alatt felsorolt célkitűzések természetesen nem akarnak kimerítő felsorolást jelenteni, csak tájékoztatásul szolgálnak, és javaslatodnak mindarra ki kellene terjedni, amit a magad elgondolása szerint szükségesnek tartasz arra vonatkozólag, hogy ez a kérdés a legjobban és a legegyszerűbben (és lehetőleg egyedül az OFI-n keresztül) legyen megoldható.

Az előbb említett megbeszélésen velem együtt Te is részt fogsz venni, de azt megelőzőleg fel kell majd jönnöd, hogy javaslataidat együtt átbeszélhessük. Miután pedig az értekezletre úgy látszik, rövidesen sor fog kerülni, arra kérek, hogy javaslataidat lehetőleg sürgősen küldjed el.

Szívélyes üdvözlettel:

Demel Aladár

Nagyságos dr. Dióssi Géza úrnak

igazgató-helyettes, Kolozsvár

Az irat jelzete: MNL OL Z 892–8 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Gazdasági Levéltár, Országos Földhitelintézet Kolozsvári fiókja – Eredeti, gépelt.

[1] Roman, Visarion (1833–1885): erdélyi román üzletember, szerkesztő. Nevéhez fűződik az Resinári Hitel- és Takarékpénztár megalapítása 1867-ben, majd az Albina Takarékpénztáré 1872-ben. Korábban a *Telegraful Român* szerkesztőjeként dolgozott, ugyanakkor 1865-ig az ASTRA egyesület könyvtárosi feladatait is ellátta.

[2] BÖGEHOLD JÓZSEF: A hitelszervezet kialakulása és a hitelélet fejlődése Romániában. *Közigazgatási Szemle*, 1944. 6. sz. 417–418.

[3] JANCÓS BENEDEK: *Defensio nationis Hungaricae*. Budapest, 1920, 192.

[4] Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român = Erdélyi Egyesület a Román Irodalom és a Román Nép Kultúrájáért.

[5] HUNYADI ATTILA: Az erdélyi szász és román nemzetiségi szövetségek. *Közgazdász Fórum*, 2003. szeptember, 23.

[6] VASILE DOBRESCU: Considerații asupra rolului băncilor românești în domeniul agrar. In: MIHAI D. DRECIN (ed.): *Istorie financiar-bancară. Studii asupra băncilor românești din Transilvania (1867–1918)*. Cluj-Napoca, 1996, 22–27.

[7] HUNYADI: i. m. 23.

[8] Lásd *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Negyedik rész. *A népesség foglalkozása a főbb demográfiai adatokkal egybevetve s a népesség ház- és földbirtokviszonyai*. Budapest, 1915.

[9] NAGY MARIANN: *A magyar mezőgazdaság regionális szerkezete*. Bp., 2003, 270–273.

[10] ROMSICS IGNÁC: Az agrárkérdés nemzeti-nemzetiségi aspektusa 1890–1918 között. *Forrás*, 1986. 1. sz. 26–30.

[11] Pop de Băsești, Gheorghe (1835–1919): erdélyi román politikus, az 1892. évi román memorandum egyik szerkesztője és az ehhez kötődő per vádlottainak egyike. Az erdélyi Román Nemzeti Párt egyik prominens tagja, az 1918. december 1-jei gyulafehérvári nemzetgyűlés egyik szervezője és meghatározó tagja.

[12] Maniu, Luliu (1873–1953): erdélyi román politikus, a két világháború közötti román politikai élet markáns szereplője. Az első világháború előtti erdélyi román nemzeti mozgalom egyik vezetőjeként fontos szerepet vállalt az 1918. december 1-jei gyulafehérvári nagygyűlés megszervezésében, ezt követően a nagyszebeni román Kormányzótanács elnökévé választják. A két világháború között többszörös román miniszterelnök. Angolbarát nézeteket vall, és az ország 1944. augusztus 23-i átállása után ellenzi a szovjetek térfyerését. 1947-ben a Nemzeti Parasztpárt elleni koncepció perben elítélik és bebörtönlük.

[13] Lucaciu, Vasile (1852–1922): erdélyi román görög katolikus pap, 1918 előtti országgyűlési képviselő Budapesten, a Memorandum-per egyik elítéltje. A Román Nemzeti Párt vezetőségének tagja, illetve szerkesztője az aradi *Tribuna* c. napilapnak. 1918 után a nagyszebeni román Kormányzótanács tagja.

[14] Rațiu, Ioan (1828–1902): erdélyi román ügyvéd. Részt vett az 1848-as forradalom eseményeiben, 1863–1864-ben a Szebeni Diéta küldötte és titkára, az 1892-es memorandum egyik szerkesztője, a „memorandisták” vezető egyénisége, illetve a per elítéltje.

[15] DOBRESCU: i. m. 40.

[16] Uo. 34–38.

[17] Uo. 26.

[18] SZÁSZ ZOLTÁN: A magyar kormány tervei a nemzetiségi pénzügyintézetek állami ellenőrzésére (1902–1904). *Századok*, 1966. 1. sz.

[19] Uo.

[20] DOBRESCU: i. m. 34.

[21] A törvény nagyobb birtokegységeknek (az erre a célra létrehozott) állami alapokból történő felhasználását tette lehetővé, amelyet aztán telepések között parcelláztak ki. Három nagyobb területre kívántak koncentrálni: Bácska, Bánság és Erdély. 1903-ig 13 314 holdra, 451 telephelyet hoznak létre.

[22] SEBESS DÉNES: *Emlékirat az erdélyrészi telepítésről*. Marosvásárhely, 1905.

[23] BEKSICS GUSZTÁV: *A magyar politika új alapjai*. Bp., 1899, 104., 139.

[24] Beksics Gusztáv (1847–1906): újságíró, politikus. A *Pesti Napló*, majd a *Magyar Nemzet* és a *Budapesti Közlöny* szerkesztőségének tagja. 1884-től a sepsiszentgyörgyi kerület képviselője. Irodalmi munkássága mellett jelentős publicisztikai tevékenységet folytatott, elsősorban a magyar nemzetállam és a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos kérésekről írt.

[25] FEHÉR GYÖRGY: Darányi Ignác birtokpolitikai elképzelései (1896–1903). In: BUZA JÁNOS (szerk.): *Agrártörténet – agrárpolitika: tanulmányok Szuhay Miklós emeritus professzor tiszteletére*. Bp., 2006, 163.

[26] BETHLEN ISTVÁN: *A magyar birtokpolitika feladatai Erdélyben*. Bp., 1913, 15.

[27] Uo. 21–23.

[28] BÁRDI NÁNDOR: Javaslatok, modellek az erdélyi kérdés kezelésére – A magyar elképzelések, 1918–1940. *Magyar Kisebbség* (Új folyam), 2004. 1–2. sz. 329–376.

[29] Például egyházi birtokok vagy közbirtokosságok.

[30] Venczel József: Az erdélyi román földbirtokreform. *Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve, 1940–1941*. Kolozsvár, 1942, 460–465.

[31] Lásd az 1440/1941 M. E. sz. rendeletet és annak kiegészítéseit.

[32] A kérdéstről részletesebben lásd TÓTH-BARTOS ANDRÁS: Birtokpolitika Észak-Erdélyben. *Korall* 47.sz. (2012. július). 101–125.

[33] Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL), Gazdasági Levéltár (a továbbiakban: Z), Országos Földhivatal Kéziratgyűjteményének Kolozsvári fiókja (a továbbiakban: Z 892) 8. Pro Domo feljegyzés a miniszteri értekezletről, 1942. február 5.

[34] MNL OL Z 892. 1. Pálffy László levelei a kolozsvári OFI-nak.

[35] A kérdéstről bővebben lásd TÓTH-BARTOS ANDRÁS: Az észak-erdélyi zsidó birtokok helyzete a második bécsi döntés után. In: PAKÓ LÁSZLÓ–EGYED EMESE (szerk.): *Certamen III. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum Egyesület I. szakosztályában*. Kolozsvár, 2015, 377–400.

[36] Erre vonatkozóan bővebben: TÓTH-BARTOS ANDRÁS: Szórványkérdés és birtokpolitika Észak-Erdélyben 1940–1944 között. In: BÁRDI NÁNDOR–TÓTH ÁGNES (szerk.): *Önazonosság és tagoltság. Elemzések a kulturális megosztottságról*. Tér és terep 9. Budapest, 2013, 285–314.

[37] A. SAJTI ENIKŐ: *Székely telepítés és nemzetiségpolitika a Bácskában, 1941*. Bp., 1984.

[38] Demel Aladár, jogász, gazdasági szakember, országgyűlési képviselő. 1920 előtt budapesti és temesvári pénzügyintézetekben dolgozik, 1922-től a Nemzeti Hitelintézet Rt. vezetője, később a LEBOSZ ügyvezető igazgatója. 1931-től kincstári főtanácsos, majd 1938-tól az OFI vezérigazgatójának nevezik ki. (HAEFFLER ISTVÁN (szerk.): *Országgyűlési Almanach az 1939–1944 évről*, Budapest, 1940.)

[39] 1938–1945 között Magyarország pénzügyminisztere Reményi-Schneller Lajos volt.

Címkék:

[Erdély](#) ^[3]

[birtokpolitika](#) ^[4]

[románok](#) ^[5]

Kiadás: 19. évfolyam (2019) 6. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/az-albinaszereu-tevekenyseg-adatok-az-eszak-erdelyi-birtokpolitika-tortenetehez-1940-1944>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/az-albinaszereu-tevekenyseg-adatok-az-eszak-erdelyi-birtokpolitika-tortenetehez-1940-1944>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/tg.mures_federalcoop.jpg

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/erdely>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/birtokpolitika>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/romanok>